

DAUGAVA

Vispārīgas ziņas:

Garums: 1005 km (Latvijas teritorijā 352 km, Baltkrievijas teritorijā 328 km, Krievijas teritorijā 325 km). Pirms Daugavas hidroelektrostaciju kaskādes izbūves upes kopgarums bija 1020 km, no tiem Latvijas teritorijā – 367 km.

Baseina platība: 87.900 km² (Latvijas teritorijā 24.700 km²).

Gada notece: 20,45 km³.

Kritums: 221 m (Latvijas teritorijā 99 m).¹

Par Daugavas vārda vēsturi:

Latvijas vietvārdu atlantos un uzziņu literatūrā līdzās latviskajam nosaukumam *Daugava* minēts tās nosaukums vācu valodā *Düna* (senākā forma: *Dina*), kā arī lībiešu valodā *Vēn / Veina*. Domājams, ka pēdējais saistīts ar skandināvu teikās un leģendās sastopamajiem hipotētiskajiem Daugavas apzīmējumiem: *Tuna, Vina, Veina*. Šie apzīmējumi lietoti islandiešu Gutasāgā (6.gs.), dāņu vēsturnieka Sakša Gramatiķa pierakstītajā Hadinga sāgā (7.gs. beigas) un ar 10.gs. datētajā Frodinga sāgā. Tāpat Bēnestades rūnakmens (Zviedrija, ap 1000.-1075.g.) uzrakstā pieminēts kāds vikings Sumars, kas „miris austrumos pie Daugavas (*Dyna*) grīvas”.² Šie materiāli liecina, ka tā saucamajā vikingu laikmetā no 7. līdz 11. gadsimtam Daugavas vārds bija pazīstams Skandināvijā, jo šajā laika posmā Daugavas ūdensceļš bija daļa no starptautiskās satiksmes ceļu sistēmas, kas savienoja Baltijas jūru ar Melno jūru. Vēstures literatūrā šī sauszemes un ūdens komunikāciju sistēma ir pazīstama kā „ceļš no varjagiem uz grieķiem”.³ Vācu nosaukuma latinizētā forma *Dvna* izmantota vēl 17. gadsimtā zviedru mērnieku zīmētajās Vidzemes teritorijas kartēs.⁴

Filologs Konstantīns Karulis uzskatīja, ka minētie Daugavas nosaukumi izveidojušies no senākā Daugavas vārda, kas latviešu valodā ir izzudis.⁵ Pēc viņa domām, senākais Daugavas nosaukums (pārveidojot to latviešu transkripcijā) bija *Dueinā* ar paralēlo formu *Dunā*, kas sakņojas pirms 6000-7000 gadiem lietotajā indoeiropiešu pirmvalodā. No šīs vārda formas radies gan seno skandināvu izmantotais nosaukums *Dyna*, gan vēlākais vācu *Düna*. Nosaukums *Duna* saistībā ar Daugavu daudzkārt

¹ Latvijas Daba: Enciklopēdija. – 1. sējums. – Rīga, 1994. – 214.lpp.

² Švābe A. Latvijas vēstures avoti. – 2. sējums. – 1. burtnīca. – Rīga, 1937. – 2.lpp.

³ Pāvulāns V. Satiksmes ceļi Latvijā 13.-17. gadsimtā. – Rīga, 1971. – 28.lpp.

⁴ Dunsdorfs E. Lielvidzemes kartes 17. gadsimtā. – Melburna, 1986.

⁵ Karulis K. Daugavas un Piedaugavas vietvārdi. Nosaukumu cilme // Daugavas Raksti. No Aizkraukles līdz Rīgai. – Rīga, 1991. – 148.lpp.

minēts viduslaiku hroniku un dokumentu latīņu tekstos, arī senākajā Latvijas rakstītās vēstures avotā – Livonijas Indriķa hronikā, kas sarakstīta ap 1227. gadu. Tā nozīmei ir divi atšķirīgi skaidrojumi: 1) uzskats, ka nosaukuma pamatā ir darbības vārds ar nozīmi „putot, virpuļot, brāzties” atbilst Daugavas dabiskajām ģeoloģiskajām īpatnībām, tās krāčainajai gultnei ar spēcīgo straumi; 2) versija, ka upes senākais nosaukums saistīts ar tās lejtecē esošajām smilšu kāpām, salīdz. ar vācu *die Düne* – kāpa.⁶ Vēl 14. gadsimta sākumā islandieša H. Erlendsona sastādītajā upju sarakstā minēta Zemgales upe *Duna*. Tieši 14. gadsimts ir laiks, kad varētu būt radies upes tagadējais nosaukums latviešu valodā *Daugava*, kas pēc dažādu 20.gs. valodnieku (Augusta Bīlenšteina, Ernesta Bleses, Jāņa Endzelīna un Jozefa Zubatija) domām ir saistīts ar īpašības vārdu „daudz”. Tātad *Daugava* sākotnēji nozīmēja „liels, plašs ūdens” vai „spēcīga straume”.⁷

Līdz ar to nosaukums *Duna* uzskatāms par autentisku apzīmējumu, kas atvasināts no senākā Daugavas vārda un ticis lietots līdz pat viduslaiku posma beigām un jauno laiku sākumam, kad to pakāpeniski – no 14. līdz 17. gadsimtam – latviešu valodā nomainīja tagadējais nosaukums: *Daugava*.

Mārtiņš Mintaurs,
Daugavas muzeja galvenais speciālists

⁶ Karulis K. Op. cit. – 149.lpp.

⁷ Turpat. – 150.-151.lpp.